

MAĎARSKÝ JAZYK A LITERATÚRA

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Vyučovací predmet maďarský jazyk a literatúra má v podsysteme národnostného školského vzdelávania Slovenskej republiky centrálnu postavenie. Tento vyučovací predmet má nezastupiteľnú funkciu pri rozvíjaní rozumovej a citovej výchovy, pri upevňovaní medziludských vzťahov, prispieva k riešeniu istých spoločenských problémov. Vyučovací predmet maďarský jazyk a literatúra umožňuje nadobudnúť také jazykové zručnosti, ktoré sú nevyhnutné pre efektívnu komunikáciu a získavanie poznatkov v iných vzdelávacích oblastiach.

Predmet maďarský jazyk a literatúra ako súčasť vzdelávacej oblasti *jazyk a komunikácia* je jedným z kľúčových všeobecno-vzdelávacích predmetov, ktorého obsahovú časť tvoria dve rovnocenné a vzájomne sa dopĺňajúce zložky - jazyk a literatúra. V obsahu ale aj v cieľoch vyučovací predmet nadväzuje hlavne na vzdelávacie oblasti Človek a spoločnosť, Umenie a kultúra.

Vzdelávací štandard zo maďarského jazyka a literatúry (ďalej len VŠ) pre absolventov učebných odborov, ktorých absolvovaním žiak získa úplné stredné odborné vzdelanie, je identický s Cieľovými požiadavkami pre predmet maďarský jazyk a literatúra, keďže základnou funkciou daného štúdia je príprava žiakov na maturitnú skúšku.

1 MATURITNÁ SKÚŠKA

- Maďarský jazyk a literatúra je v stredných školách a gymnáziách s vyučovacím jazykom maďarským, povinným maturitným predmetom a táto jej pozícia určuje jej vzdelanostné čiastkové oblasti, ich mieru, spôsob, časové trvanie a očakávaný systém požiadaviek.

V školskom systéme Slovenskej republiky sú maturitné skúšky jednou z najcharakteristickejších a najstabilnejších foriem skúšok. Zmeny uskutočnené v spoločnosti spôsobili nevyhnutnosť toho, aby stredoškolská výchova a s ňou celý maturitný systém ako aj cieľové požiadavky sa prispôbili uskutočneným zmenám.

- Jednou zo zložiek modernizácie maturitných skúšok je *standardizácia*. Táto zložka umožňuje, aby sa z maturitných skúšok odstránila subjektivita a aby sa

hodnotenie tým stávalo nezávislým od učiteľa. Je žiaduce presne určiť rozsah štandardných vedomostí žiaka. Cieľom maturitnej skúšky je uzavretie štúdia v strednej škole, procesu získania všeobecného vzdelania, zároveň je východiskom štúdií na vyššom stupni vzdelávania.

Požiadavky z jazykovej komunikácie

- Maturitné požiadavky obsahujú všetky vedomosti zručnosti jazykovej komunikácie, ktoré si žiak osvojil počas stredoškolských štúdií. Tieto požiadavky, prirodzene, úzko súvisia so vzdelávacím štandardom.
- Žiak má disponovať primeranou slovnou zásobou, ktorá ho robí súcim nielen na to, aby sa mohol voľne vyjadrovať v rozličných komunikačných situáciách, ale aby nemal ťažkosti ani s odbornými pojmami pri ďalšom štúdiu.
- Je potrebné klásť dôraz na kvalitu ústneho prejavu. Dôležitá je schopnosť vhodne, jednoducho, zreteľne vyjadriť svoje myšlienky a názory v danej komunikačnej situácii.
- Žiak má poznať a pestovať nárečie, v ktorom vyrastal, ale má poznať a má vedieť zručne používať aj spisovný jazyk.
- Žiak má vedieť zoštylizovať svoje myšlienky ústne aj písomne v súlade s pravidlami maďarskej gramatiky a pravopisu.
- Žiak má byť schopný zostaviť text na počítači.
- Má poznať systém súčasnej maďarskej gramatiky tak, aby mal prehľad o štruktúre a vývine svojho materinského jazyka a aby mu tieto poznatky uľahčili osvojovanie si ľubovoľného cudzieho jazyka so zvláštnym dôrazom na štátny jazyk.

Požiadavky z maďarskej literatúry

- Vedomosti, duševné, etické a estetické hodnoty získané prostredníctvom maďarského jazyka a literatúry majú pomôcť žiakovi v spoznávaní sveta i seba samého, majú obohacovať znalosť života i ľudí. Majú napomáhať vytváranie medziľudských vzťahov a komunikačných schopností. Majú utvárať ochotu empatie, etické hodnoty, majú ich oboznámiť s rôznymi životnými situáciami, situáciami rozhodovania, formami správania sa.
- Žiak sa má usilovať o zachovávanie univerzálnej kultúry v rovnováhe národnej a svetovej literatúry, pričom prvoradým cieľom má byť oboznámenie sa s

hodnotami maďarskej literatúry.

- Súbor požiadaviek na maturitu určuje požiadavky na literárnohistorické znalosti, požiadavky na pochopenie a tvorbu textu, aby bolo možné otestovať komunikačné schopnosti a schopnosť tvorby textu.
- Jednou zo zložiek maturitných skúšok sú poznatky viažuce sa na literárne tradície rodnej zeme v jednotlivých obdobiach. O žiakovi, ktorý robí skúšku, treba zistiť:
 - do akej miery si osvojil učebnú látku, fakty, pojmy a súvislosti tém;
 - či je schopný rozpoznať súvislosti príčiny a účinku, naučené poznatky systematizovať;
 - na akej úrovni má rozvinutú schopnosť pohotovo aplikovať osvojené poznatky, metódy, postupy;
 - do akej miery je schopný rozpoznať a vysvetliť súvislosti;
 - do akej miery je schopný vytvoriť hodnotové úsudky o naučených udalostiach, osobách;
 - aká je úroveň rozvinutosti jeho vyjadrovacích schopností.

Požiadavky z jazykovej výchovy a z maďarskej a svetovej literatúry

Žiak má:

- demonštrovať jednotlivé jazykové pojmy pomocou konkrétnych príkladov, vlastnými slovami; gramatické pravidlá netreba citovať doslovne;
- demonštrovať, že vie riešiť jazykové problémy v praxi;
- poznať svoje nárečie;
- mať literárny a historický prehľad;
- mať kreatívne myslenie, vedieť riešiť problémy;
- mať zručnosť v rozbere, poznať postupy pri analýze textu, indukciu, dedukciu a syntézu;
- vedieť čítať s porozumením;
- vedieť zaradiť čítané dielo do správneho obdobia;
- mať kultúrne jazykové správanie;
- mať schopnosť orientácie v textovom kontexte;
- mať schopnosť využívať osvojené poznatky a vedieť ich aplikovať;
- mať schopnosť posudzovať, mať morálnu a estetickú citlivosť.

2 POŽIADAVKY NA VEDOMOSTI A ZRUČNOSTI

Maďarskú gramatiku v žiadnom prípade nesmieme považovať len za súhrn pravidiel. Vždy musíme vychádzať z praxe. Preto aj pri jednotlivých tematických okruhoch je dôležitý konkrétny príklad, ktorý maturant podľa možností má demonštrovať, vysvetliť vlastnými slovami. Prirodzene, sú potrebné aj teoretické vedomosti, nikdy však nevychádzame z teórie, ale z príkladov.

V rámci tematického okruhu „reč a jazyk“ možno vyžadovať od žiaka, aby poznal jazykové typy, vymenoval aj rozdiely medzi nimi, ale vyžadujeme to pomocou ukážok, porovnávaním na príkladoch. Žiak má poznať výraznejšie črty nárečí so špecifickým dôrazom na „vlastné nárečie“.

Z fonetiky a fonológie žiak má vedieť ozrejmiť rozdiel medzi hláskou a fonémou, zákonitosti vzájomného ovplyvňovania spoluhlások. Javy v súvislosti so spoluhláskami má žiak spoznať v konkrétnych slovách.

V náuke o slove má vedieť pojem a funkciu slova, základné členenie, rozvrstvenie slovnej zásoby. Má vedieť uviesť príklady na jednotlivé skupiny slov.

Má poznať systém slovných druhov a spoznávať slovné druhy vo vetách.

Má vedieť určiť morfológickú štruktúru slova, poznať najfrekvencovanejšie druhy prípon. Žiak má poznať bežné spôsoby tvorenia slov s dôrazom na súčasné trendy.

V tematickom okruhu – sémantika: má vedieť uviesť príklady na jednotlivé kategórie slov podľa vzťahu významu a formy slov. Prípadne naopak, na základe tvaru hlásky a jej významu má určiť, kde možno zaradiť dané slová.

Vo vetnej skladbe (syntax) má poznať druhy viet na základe ich štruktúry, obsahu atď. Má poznať najčastejšie vetné členy, aby danú vetu mohol rozoberať a graficky znázorniť.

Zo štylistiky má žiak poznať charakteristické znaky jednotlivých štýlov a na základe týchto poznatkov správne hodnotiť dané texty. V danom texte má spoznať najčastejšie prostriedky beletristického štýlu, respektíve má vedieť uviesť na ne príklady z literárnych diel.

V prípade ústnych prejavov má žiak vedieť vymenovať jeho jednotlivé formy, ako aj uviesť charakteristické znaky žánrov ústneho prejavu.

Pravopis sa vyžaduje na úrovni praktickej aplikácie. Žiak má opraviť a odôvodniť pravopis v napísaných textoch.

Maďarský jazyk

Tematické okruhy	Obsah
Reč a jazyk	Jazyky sveta, jazykové typy, miesto maďarského jazyka medzi jazykmi sveta. Jazykové rodiny. Bilingválne jazykové spoločenstvá – Maďari na Slovensku ako bilingválne jazykové spoločenstvo. Praktické otázky zostavenia textu.
Fonetika	Vzájomný vplyv samohlások a spoluhlások v reči. Princípy pravopisu maďarského jazyka.
Náuka o slove	Slovná zásoba a slovný fond. Členenie a rozvrstvenie slovnej zásoby.
Tvaroslovie	Koreň slova a prípony. Druhy prípon: slovotvorné prípony, pádové prípony. Častejšie spôsoby tvorenia slov: odvodzovaním, skladaním.
Sémantika	Rozdiel medzi fonémou a hláskou. Skupiny slov na základe zvukovej podoby a jej vzťahu k významom: jednovýznamové a viacvýznamové slová, rovnozvučné slová, synonymá a antonymá.
Syntax (vetná skladba)	Druhy viet podľa obsahu a podľa zámeru hovoriaceho: oznamovacie, zvolacie, želacie, rozkazovacie, opytovacie vety. Hodnotenie viet podľa ich štruktúry: jednoduchá veta, súvetie a jednočlenná veta. Syntagmy. Vetné členy: podmet, prísudok, predmet; najfrekventovanejšie príslovkové určenia a prívlastky, taktiež ich určovanie vo vetách. Model rozboru (grafické znázornenie). Druhy priraďovacích a podradovacích súvetí. Poradie slov vo vete.
Štylistika	Charakteristické znaky jednotlivých štýlov. Dve-tri ukážky na demonštráciu štýlu jednotlivých foriem písomného a ústneho prejavu (napr. úradný a beletristický, resp. spoločenský a rečnícky štýl).
Textológia	Dve-tri ukážky na demonštráciu prostriedkov beletristického štýlu (napr. personifikácia, metafora, alegória). Zostavenie osnovy a konspektu. Základné poznatky o zostavení textu pomocou textového editora počítača.
Komunikácia a sloh. Písomná forma	Bežné žánre verejného a súkromného štýlu, napr. úradné listy, referát, súkromný list, zostavenie osnovy, konspektu. Frekventovanejšie žánre školského a verejného písomného styku: opis, potvrdenie, rozprávanie, zápisnica, žiadosť, životopisy, esej. Zásada postupnosti, funkcia elementárnej textovej jednotky v texte.

Komunikácia a sloh. Ústna forma	Formy ústneho prejavu: prednáška, diskusia, odôvodnenie, hodnotenie, diskusný príspevok, referát. Osobitosti hovorenej reči. Význam suprasegmentálnych prostriedkov: prízvuk, intonácia, sila reči, tempo reči, pauza.
Pravopis a jazyková kultúra	Písanie vlastných mien: pridávanie prípon k osobným menám, názvy inštitúcií, nadpisy umeleckých diel, zemepisné názvy a ich odvodeniny utvorené príponami. Zemepisné názvy písané spojovníkom a bez neho. Názvy sviatkov. Písanie číslíc a dátumov. Charakteristika postavenia a používania maďarského jazyka ako menšinového jazyka na Slovensku. Vplyv slovenského ako štátneho jazyka na menšinový maďarský jazyk. Špecifické črty kódu Maďarov na Slovensku s dôrazom na slovnú zásobu (výpožičky, kalky).

2.2 Maturitná skúška z literatúry

Čítanie:

Text: výrazné čítanie lyrických, epických a dramatických diel. Zvýraznenie charakteristických znakov čítaných diel, pochopenie životných situácií, ľudských problémov, zoštylizovanie morálnych otázok, ich vysvetlenie, rozbor vlastnými slovami. Najdôležitejšie momenty zo života a maďarských spisovateľov, ich diel, niekoľko významných súčasných, zahraničných a svetových predstaviteľov a po jednom ich diele na základe vzdelávacích štandardov.

Činnosti s textom:

Porozumenie ústne predneseného a písomného textu, tvorba textu, poznatky o typoch textov, žánroch, poznatky o zostavení textu, komunikácia, utváranie vlastného názoru, orientácia v textovom kontexte, schopnosť využívať osvojené poznatky.

Základné literárnoteoretické poznatky:

Umelecké druhy, žánre, slohy; prozodické, štylistické, umelecko-kompozičné poznatky a sémantické vrstvy.

Od žiakov sa vyžaduje reprodukcia textu ako aj jeho interpretácia v širšom kontexte (predstaviť určité obdobie, spoznanie charakteru literárnohistorického priebehu) primeraná veku a osobnostnému rozvoju žiakov.

Literatúra

Tematické okruhy	Obsah
Antika – staroveká grécka literatúra	Spoločenské, umelecké a mytologické pozadie svetonázoru starovekých Grékov. Homérska epika, trójsky okruh mýtov, <i>Iliáda</i> . Žáner eposu, rekvizity eposu. Časomiera. Grécka dráma: Sofokles: <i>Antigona</i> – rozbor drámy.
<i>Biblia</i> a jej vplyv na kultúru	<i>Biblia</i> : <i>Starý zákon</i> a <i>Nový zákon</i> . Štruktúra a vplyv <i>Biblie</i> . Úryvky. Vplyv <i>Biblie</i> v umení a literatúre.
Literatúra stredoveku	Spoločenské, umelecké a filozofické pozadie svetonázoru doby. Tematická a žánrová pestrosť v literatúre stredoveku. Dante: <i>Božská komédia</i> – kompozícia diela a hierarchia sfér Pekla. Villon: <i>Veľký testament</i> – balady.
Maďarská stredoveká literatúra	Spoločenské zriadenie Maďarov usadených v Karpatskej kotline, prijatie kresťanstva. Zvyšky prapoézie – rituálne piesne, pracovná pieseň, stopy literatúry pred príchodom do Karpatskej kotliny. Vytvorenie písomníctva: po latinsky písaná cirkevná literatúra – hymny a legendy, po latinsky písaná svetská literatúra (gestá a kroniky). Začiatky tvorby v maďarskej reči: prvé jazykové pamiatky (ojedinelé pamiatky, <i>Pohrebná reč</i> , <i>Staromaďarská žaloba Márie</i>). Maďarské literárne pamiatky, ktoré sa viažu na územie Slovenska.
Obdobie renesancie v európskej literatúre	Spoločenské, umelecké a filozofické pozadie a svetonázor doby. Humanizmus. Znamy renesančného štýlu. Francesca Petrarca. a sonet. Giovanni Boccaccio a novela. <i>Dekameron</i> – rámcovaný príbeh a satirický tón jednotlivých noviel. Shakespeare: <i>Hamlet</i> – rozbor diela.
Obdobie renesancie v maďarskej literatúre	Spoločensko-historické pozadie literatúry a svetonázoru doby. Dvor Mateja Korvína. Janus Pannonius – básnický portrét Bálint Balassi – život a dielo básnika. Maďarské literárne pamiatky obdobia, vzťahujúce sa na územie Slovenska.
Maďarská baroková literatúra	Spoločenské, historické, umelecké pozadie literatúry a svetonázoru doby. Charakteristické črty barokového štýlu. Mikuláš Zrínyi: <i>Szigeti veszedelem</i> . Základná koncepcia a vzťah k historickej skutočnosti. Osobitosti barokového eposu. Dve hlavné postavy – Zrínyi a Suliman, ich povaha. Význam Kelemena Mikesa v maďarskej histórii a literatúre. <i>Törökországi levelek</i> .

Obdobie osvietenstva a klasicizmu v európskej literatúre	Spoločensko-historické pozadie literatúry a svetonázoru doby. Charakteristické črty klasicizmu. Osvietenstvo vo Francúzsku. Význam Veľkej francúzskej encyklopédie. Francúzska klasická dráma – Molière: <i>Tartuffe</i> – umelecký rozbor. Knižná dráma. Goethe: <i>Faust</i> . Faustovský obraz človeka.
Osvietenstvo a klasicizmus v maďarskej literatúre	Spoločenské, umelecké a filozofické pozadie náhľadu na dobu. Spisovatelia osobnej stráže: kultúrny program a vzdelávacie snahy Bessenyeiho. Revolučná lyrika J. Batsányiho. Boj o jazykovú obnovu. Portrét spisovateľa F. Kazinczyho. Portrét básnika: Mihály Csokonai Vitéz. Maďarské literárne pamiatky vzťahujúce sa na územie Slovenska v danej dobe.
Začiatky maďarskej drámy	József Katona: <i>Bánk bán</i> – umelecký rozbor.
Romantizmus vo svetovej literatúre	Spoločenské, umelecké a filozofické pozadie literatúry a svetonázoru doby. Charakteristické črty romantizmu. Druhá generácia anglickej romantickej literatúry (Byron, Shelly, Keats). Romantizmus vo francúzskej literatúre – V. Hugo.
Romantizmus v maďarskej literatúre	Spoločensko-historické pozadie literatúry a svetonázoru doby. Ferenc Kölcsey. Mihály Vörösmarty. Sándor Petőfi. Mór Jókai: <i>Az arany ember</i> – umelecký rozbor. Pamiatky spisovateľov vzťahujúce sa na územie Slovenska.
Obdobie realizmu v európskej literatúre	Spoločensko-historické pozadie literatúry a svetonázoru doby. Charakteristické črty realizmu. Francúzsky realizmus. Balzac: <i>Otec Goriot</i> – umelecký rozbor. Osobitné obmeny realizmu v ruskej literatúre: Gogol – groteskné zobrazenie povahy „malého“ drobného človeka v novelách.
Obdobie realizmu v maďarskej literatúre	Životné dielo Jánosa Aranya. Imre Madách. Rozbor diela <i>Az ember tragédiája</i> . Realistický román: životná dráha Kálmána Mikszátha, jeho poviedky s ľudovou tematikou. Pamiatky spisovateľov, vzťahujúce sa na územie Slovenska.
Druhá polovica 19. storočia v Európe	Spoločensko-historické pozadie literatúry a svetonázoru doby. Zmena umeleckého náhľadu na prelome storočí. Impresionizmus, secesia. Moderné snahy v próze: naturalizmus, E. Zola, Flaubert. Moderná francúzska lyrika: symbolizmus. Baudelaire, Verlaine, Rimbaud.

Literatúra na prelome storočia v Maďarsku (19.-20. storočie)	Spoločensko-historické pozadie literatúry a svetonázoru doby. Secesia ako životný pocit alebo problematika umenia. Úloha časopisu <i>Nyugat</i> v obnove maďarskej literatúry. Životná dráha Endre Adyho, jeho symbolizmus a básnická revolúcia. Okruhy tém Adyho básní.
Činnosť lyrikov <i>Nyugatu</i> na prelome storočia a medzi dvoma svetovými vojnami	Charakteristické témy, obdobia, žánre v životných dielach básnikov <i>Nyugatu</i> : Mihály Babits, Árpád Tóth, Gyula Juhász, Dezső Kosztolányi – lyrika a jeho prozaická tvorba. Román: <i>Édes Anna</i> – rozbor.
Obdobie medzi dvoma svetovými vojnami vo svetovej literatúre	Spoločensko-historické pozadie literatúry a svetonázoru doby. Šírenie avantgardy v Európe. Charakteristické znaky moderného románu. Metaforický charakter nemeckej literatúry. Thomas Mann: <i>Mario a kúzelník</i> – rozbor diela. Franz Kafka: <i>Premena</i> – rozbor diela. Americká literatúra: Ernest Hemingway: <i>Starec a more</i> – rozbor diela.
Vývin modernej drámy	Moderné snahy v dráme a divadle v 19. a 20. storočí. Bertolt Brecht a epická dráma. <i>Mama Kuráži a jej deti</i> – rozbor diela. Charakteristické znaky absurdnej drámy.
Prozaici časopisu <i>Nyugat</i> . Móricz Zsigmond	Prehľadný úvodný obraz o prozaikoch <i>Nyugatu</i> . Životná dráha Zsigmonda Móricza. Realizmus a zobrazenie života sedliactva. Román <i>Rokonok</i> – umelecký rozbor. Pamiatky spisovateľa vzťahujúce sa na územie Slovenska.
József Attila	Miesto Józsefa Attilu v maďarskej literatúre. Odzrkadľovanie spoločenských a osobných problémov a opis prírody v jeho tvorbe.
Radnóti Miklós	Splynutie básnickej tvorby a tragického osudu Miklósa Radnótiho.
Druhá polovica 20. storočia vo svetovej literatúre	Spoločensko-historické pozadie literatúry a svetonázoru doby. Ozveny literatúry na spoločenské výzvy v druhej polovici 20. storočia. Svojrázne znaky postavantgardnej modernej poézie. Súhrnný obraz o hľadaní cesty umelcov, o životnom pociate objavujúcom sa v lyrike. Prozaické diela z krásnej literatúry – Gabriel Garcia Marquez, Mihail Bulgakov.

Maďarská literatúra v druhej polovici 20. storočia	Súhrnný obraz o tendenciách nasledujúcich po 2. svetovej vojne v lyrike, próze a dráme. Gyula Illyés. János Pilinszky László Németh Péter Esterházy Imre Kertész Autorský portrét Istvána Örkénya – <i>Egyperces novellák</i> , <i>Tóthék</i> – rozbor diela.
Maďarská literatúra autorov žijúcich mimo územia Maďarska	Spoločensko-historické pozadie literatúry a svetonázoru doby. O maďarskej literatúre autorov žijúcich mimo územia Maďarska a o maďarskej literatúre. Začiatky maďarskej literatúry na Slovensku (Z. Fábry). Nové začiatky po roku 1945 (László Dobos, Gyula Duba). Generácia „Nyolcak“ – László Cselényi, Árpád Tózsér, Lajos Zs. Nagy. Sándor Gál. Modernizácia prózy: Lajos Grendel. Krátko o maďarskej literatúre v Rumunsku – A. Sütő.